

ČESKÁ REPUBLIKA

Toto rozhodnutí nabylo právní moci

dne 22. 1. 2005

Okresní soud v Táboře

dne 1. 9. 2005

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Okresní soud v Táboře rozhodl samosoudcem Mgr. Pavlem Příbylem v právní věci žalobce [redacted]
zastoupeného [redacted] advokátem se sídlem v [redacted] proti
žalovanému [redacted]
zastoupenému [redacted] advokátem se sídlem v [redacted]
o určení neplatnosti smluv o půjčce a o určení neexistence zástavního práva

t a k t o :

I. Určuje se, že smlouva o půjčce uzavřená mezi žalobcem jako dlužníkem a žalovaným jako věřitelem dne 4. 10. 1999, týkající se poskytnutí půjčky ve výši 300.000,-- Kč, **je neplatná.**

II. Určuje se, že smlouva o půjčce uzavřená mezi žalobcem jako dlužníkem a žalovaným jako věřitelem dne 31. 1. 2000 týkající se poskytnutí půjčky ve výši 600.000,-- Kč, **je neplatná.**

III. Určuje se, že žalovaný **nemá** zástavní právo k nemovitostem žalobce pozemku pč. [redacted] zastavěná plocha a nádvoří a objektu bydlení čp. [redacted] v obci a k.ú. [redacted] podle smlouvy o zřízení zástavního práva ze dne 4. 10. 1999, podle které byl vklad práva zástavního vložen do katastru nemovitostí rozhodnutím Katastrálního úřadu v Táboře čj. V2 3879/1999.

IV. Žalobci se **nepřiznává** náhrada nákladů řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Podanou žalobou domáhal se žalobce vydání rozsudku ve znění specifikovaném v odstavci I., II. a III. výroku tohoto rozhodnutí. Žalobu zdůvodnil zejména tím, že si na základě smlouvy o půjčce ze dne 4. 10. 1999 půjčil od žalovaného částku 300.000,-- Kč, kterou se zavázal vrátit s úroky ve výši 5 % měsíčně do 3 let od uzavření smlouvy, a že k zajištění této pohledávky bylo podle zástavní smlouvy ze dne 4. 10. 1999 zřízeno zástavní právo k jeho nemovitostem. Dne 31. 1. 2000 uzavřel se žalovaným další smlouvu o půjčce, podle které mu žalovaný měl půjčit celkem 600.000,-- Kč s tím, že částku 300.000,-- Kč převzal při podpisu smlouvy o půjčce již dne 4. 10. 1999 a zbývajících 300.000,-- Kč mu bylo vyplaceno při podpisu této smlouvy, splatnost půjčky byla dohodnuta nejpozději do 3 let od podpisu smlouvy a půjčenou částku měl žalovanému vrátit s úroky ve výši 5 % měsíčně. Ve skutečnosti od žalovaného obdržel na základě smlouvy ze dne 4. 10. 1999 skutečně částku 300.000,-- Kč, na základě smlouvy ze dne 31. 1. 2000 jen částku 240.000,-- Kč. Obě smlouvy o půjčce i zástavní smlouvu uzavřel v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek. Tíseň spočívala v jeho tehdejší hospodářské situaci, kdy nezbytně potřeboval investovat peněžní prostředky do svého podnikání, aby se v souvislosti s odchodem svého předchozího společníka nedostal do úpadkové situace a nepřiměřeně nevýhodné podmínky vyplývají z výše úroků za poskytnutí půjčky, která je nepřiměřeně vysoká a podstatným způsobem převyšuje obvyklou úrokovou míru, za kterou dochází k poskytování půjček či úvěrů ze strany peněžních ústavů, dále z faktického vyplacení nižší částky než je uvedena ve smlouvě a ze způsobu zajištění závazků především kupní smlouvou, kdy by žalovaný získal nemovitosti žalobce za částku 900.000,-- Kč, ač tržní cena činila dle posudku 1.750.000,-- Kč. Žalobce proto tímto od uvedených smluv o půjčce i od uvedené smlouvy zástavní odstupuje ve smyslu § 49 o.z. (pro případ, že smlouvy jsou platné). Žalobce však považuje předmětné smlouvy za absolutně neplatné ve smyslu § 39 o.z., důvod neplatnosti spatřuje v nepřiměřeně vysokých úrocích za poskytnutí půjček, jejichž výše odporuje ustanovení § 3 o.z., v zahrnutí těžké částky do dvou smluv o půjčce, v odlišnosti projevů vůle vtělených do písemných smluv o půjčce oproti faktickému stavu a ve způsobu zajištění závazků.

Okresní soud v Táboře svým rozsudkem ze dne 28. 1. 2003 čj. 9 C 16/2002-21 žalobu v celém rozsahu zamítl a podle úspěchu ve věci rozhodl o nákladech řízení. Dovodil sice, že žalobce má na požadovaném určení naléhavý právní zájem ve smyslu § 80 písm. c) o.s.ř. (u smluv o půjčce proto, že nemá jinou možnost, jak by mohl změny svého právního postavení ve vztahu k žalovanému dosáhnout, u zástavního práva proto, že opět nemá jiný způsob, jak se svého práva domoci), ovšem dospěl k závěru, že smlouvy nejsou ve smyslu § 39 o.z. neplatnými právními úkony. Sjednaný úrok ve výši 5 % měsíčně, tedy 60 % ročně, je sice vyšší než obvyklý, avšak v roce 1999 činila běžná úroková míra u peněžních ústavů kolem 18 -- 20 % ročně a žalobci byly peníze poskytnuty v hotovosti a obratem. Bylo pouze na vůli žalobce, zda takovou půjčku přijme a jestliže tak učinil, jednalo se o naprosto vědomé a svobodné jednání účastníka smlouvy. Smlouvy o půjčkách ze dne 4. 10. 1999 a ze dne 31. 1. 2000 proto nejsou neplatné, a to ani v té části, která se týká úroků. Tvzení žalobce, že projevy vůle vtělené do smluv neodpovídají faktickému stavu, soud odmítl s odůvodněním, že žalobci bylo půjčeno celkem 600.000,-- Kč a že smlouva ze dne 31. 1. 2000 je svou povahou ve vztahu ke smlouvě ze dne 4. 10. 1999 tzv. kumulativní novací ve smyslu § 516 o.z., neboť obsáhla poskytnutí obou půjček a ponechala zajištění zástavním právem k nemovitosti žalobce. Smlouvy o půjčce pak nejsou neplatné ani z důvodu, že bylo účastníky sjednáno, že

před uplynutím doby splatnosti může žalobce půjčky vrátit ve splátkách nejméně po 50.000,-- Kč, neboť možnost takové dohody vyplývá z ustanovení § 566 o.z.

K odvolání žalobce Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře usnesením ze dne 17. 4. 2003 čj. 15 Co 182/2003-39 rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Odvolací soud shodně se soudem prvního stupně dovodil, že ujednání o omezení žalobce splácet dluh částkou minimálně 50.000,-- Kč vychází z dohody účastníků a že okolnosti případu nesvědčí o tom, že by šlo o šikanózní jednání, kterým by žalobci bylo fakticky znemožněno předčasné splácení, avšak ostatní závěry soudu prvního stupně ohledně žalobcem tvrzených důvodů o neplatnosti smluv zatím nelze podkládat za zcela správné, úplné a skutkově podložené. Při posuzování námitky žalobce o rozporu projevů vůle dle písemného znění proti skutečnému stavu u smlouvy o půjčce z 31. 1. 2000 soud prvního stupně nevzal v úvahu tvrzení žalobce o tom, že mu nebyla předána částka 300.000,-- Kč (jak se uvádí ve smlouvě), ale pouze částka 240.000,-- Kč a nezvážil úvahu, zda jde o rozpor ve vůli, neboť obě strany dle svých výpovědí chtěli dohodu o částce 300.000,-- Kč a žalobce v ní uvedl, že se dohodli, že částka 60.000,-- Kč bude započtena na úroky. Soud prvního stupně sice správně dovodil, že nepřiměřeně vysoký úrok je v rozporu s dobrými mravy, avšak jeho skutkové východisko o běžné úrokové míře u peněžních ústavů v roce 1999 ve výši 18-20% ročně se neopírá o provedené důkazy. Správný není závěr soudu prvního stupně o tom, že by smlouva ze dne 31. 1. 2000 byla tzv. kumulativní novací ve smyslu § 516 o.z. Vzhledem k tomu, že podle zjištění soudu prvního stupně smlouvou ze dne 31.1. 2000 došlo ke změně původního závazku s tím, že nová smlouva obsáhla poskytnutí obou půjček, je třeba takovou dohodu posoudit spíše jako privativní novaci ve smyslu § 570 odst. 1 o.z., s níž je spojen kromě zániku původního závazku též zánik jeho zajištění, ovšem účastníci si dohodli výjimku, že zřízení zástavního práva zůstává v platnosti. Odvolací soud uložil soudu prvního stupně, aby se v dalším řízení zabýval těmi skutkovými okolnostmi, které dosud nebyly plně objasněny a aby poté věc znovu právně posoudil.

Okresní soud v Táboře po provedení dalších důkazů rozsudkem ze dne 25. 6. 2003 čj. 9 C 16/2002-61 žalobu znovu zamítl a opět podle úspěchu ve věci rozhodl o nákladech řízení. U smlouvy ze dne 31. 1. 2000 podle názoru soudu z výsledku dokazování nevyplývá, že by neexistovala shoda vůle s projevem při uzavírání této půjčky a dospěl k závěru, že vůle stran korespondovala s jejich projevem a že z tohoto pohledu je smlouva perfektní. Ve vztahu ke sjednané výši úroku zjistil, že úroková míra u úvěrů poskytovaných bankami činila ve sledovaném období 9-15,5 % ročně a že žalobce neměl dobré vyhlídky na získání úvěru u peněžního ústavu a rozhodně by tak nezískal prostředky na úhradu svých dřívějších dluhů u jiných fyzických osob. Dohoda o výši úroků ve výši 5 % měsíčně (60 % ročně) nepředstavuje v projednávané věci ujednání, které odporuje dobrým mravům. Je totiž třeba respektovat zásady smluvní volnosti. Vzhledem k tomu, že žalobce dostal půjčku rychle, aniž by si žalovaný osoboval jakékoliv právo rozhodovat o účelu využití prostředků a že půjčku získal opakovaně, ačkoliv již v prvním případě sám tvrdí neschopnost splácet úroky, byl závazek k úhradě úroků ve výši 5% měsíčně součástí jeho hospodářského rizika a čtyřnásobný úrok z půjčky oproti běžným ústavům ještě nedosahuje takové intenzity, aby bylo možné učinit závěr, že je právní úkon neplatný. Při posouzení obsahu smlouvy ze dne 31. 1. 2000 soud prvního stupně dospěl k závěru, že svědčí spíše o privativní novaci ve smyslu § 570 odst. 1 o.z.. I když dohoda podle § 570 o.z. způsobuje zánik závazku mezi dlužníkem a věřitelem a vznik závazku nového, nemá za následek zánik vedlejších závazků, ručení a zástavního práva.

Není proto důvod, aby byla určena neplatnost zástavního práva, pokud nebyly určeny neplatnými smlouvy o půjčkách.

K odvolání žalobce Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře rozsudkem ze dne 25. 11. 2003 čj. 15 Co 663/2003-76 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a podle úspěchu v odvolacím řízení rovněž rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud shodně se soudem prvního stupně dovodil, že při uzavření smlouvy ze dne 31. 1. 2000 oba účastníci projevili takovou vůli, kterou měli (půjčit žalobci 300.000,-- Kč), na čemž nic nemůže změnit ani to, že žalobci podle jeho tvrzení bylo vyplaceno jen 240.000,-- Kč a částka 60.000,-- Kč byla započtena na úroky z předchozí půjčky. Obsah smlouvy ze dne 31. 1. 2000 pak spadá spíše pod institut privativní novace podle § 570 odst. 1 o.z. a ustanovení § 572 o.z. vyplývá, že taková dohoda sice působí zánik závazku mezi věřitelem a dlužníkem a vznik závazku nového, ale nemá za následek zánik vedlejších závazků z ručení a zástavního práva, kterými byl zaniklý závazek zajištěn. Odvolací soud se ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně i v tom, že dohodnutá výše úroků nebyla natolik nepřiměřená, aby se přičila dobrým mravům. Podle jeho názoru sama skutečnost, že dohodnutý úrok převyšuje obvyklou úrokovou míru peněžních ústavů, ještě neznamená, že předmětné ujednání o úrocích je v rozporu s dobrými mravy. Soud prvního stupně pak správně zhodnotil skutečnosti, které souvisely s uzavřením obou předmětných smluv o půjčce, které sporné ujednání o úrocích obsahují. Žalobce při uzavírání půjček šel do rizika, to však musí být plně na něm a šlo mu o získání prostředků rychle a v hotovosti, což mu žalovaný zajistil, a to i opakovaně. Protože žalovaný logicky vysvětlil, že měl k dispozici volné prostředky, které tímto způsobem hodlal zhodnotit, a protože jeho motivací nebylo poškodit žalobce, není ujednání o úrocích neplatné podle § 39 o.z.

K dovolání podanému žalobcem Nejvyšší soud ČR svým rozsudkem ze dne 15. 12. 2004 čj. 21 Cdo 1484/2004-94 naposledy citované rozsudky soudů obou stupňů zrušil a věc vrátil Okresnímu soudu v Táboře k dalšímu řízení. Dovolací soud konstatoval, že občanský zákoník a ani jiné právní předpisy výslovně nestanoví, do jaké výše lze při peněžité půjčce sjednat úroky (ty přitom představují úplatu – odměnu za užívání půjčené jistiny). Z této skutečnosti však nelze úspěšně dovozovat, že by výše úroků závisela jen na dohodě účastníků smlouvy o půjčce a že by tedy nepodléhala žádnému omezení. Rovněž u dohody o úrocích při peněžité půjčce totiž platí ustanovení § 3 odst. 1 o.z., podle něhož výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Nemohou být žádné pochybnosti o tom, že nepřiměřeně vysoké úroky sjednané při peněžité půjčce jsou obecně považovány za odporující obecně uznávaným pravidlům chování a vzájemným vztahům mezi lidmi a mravním principům společenského řádu a že tedy jsou v rozporu s dobrými mravy. Dohoda, kterou byly při peněžité půjčce sjednány nepřiměřeně vysoké úroky, je neplatná (§ 39 o.z.), a to buď pro rozpor se zákonem (představuje-li naplnění skutkové podstaty trestného činu lichvy podle § 253 trestního zákona, popř. jiného trestného činu) nebo pro rozpor s dobrými mravy (v ostatních případech). Podle ustálené judikatury soudů ustanovení § 3 odst. 1 o.z. patří k právním normám s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tedy k právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem, a které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého předem neomezeného okruhu okolností. Pakliže v projednávané věci soudy považovaly pro závěr, zda sjednání úroků ve smlouvách o půjčce ze dne 4. 10. 1999 a ze dne 31. 1. 2000 bylo v rozporu s dobrými mravy, za rozhodující, že žalobce při uzavírání půjček šel do rizika, to však musí být plně na něm, že

mu šlo o získání prostředků rychle a v hotovosti, což mu žalovaný zajistil i opakovaně, aniž by si osoboval jakékoliv právo rozhodovat o účelu využití prostředků, že žalobce neměl dobré výhlídky na získání úvěru u peněžního ústavu, že rozhodně by tak nezískal prostředky na úhradu svých dřívějších dluhů u jiných fyzických osob a že žalovaný měl k dispozici volné prostředky, které půjčkou žalobci hodlal zhodnotit, potom dovolací soud s tímto vymezením hypotézy právní normy v posuzovaném případě nesouhlasil. Uvedená hlediska nemohla být pro závěr, zda dohodnuté úroky jsou nepřiměřené a tedy odporující dobrým mravům, významná. V souladu s dobrými mravy při sjednávání úroků při peněžité půjčce je takové jednání věřitele, který se při peněžité půjčce spokojí – bez ohledu na to, v jaké situaci se nachází dlužník – s přiměřenou výší úplaty (odměny) za užívání půjčené jistiny a který tedy své volné peněžité prostředky hodlá zhodnotit běžným (obvyklým) způsobem rovněž v případě, že dlužník uzavírá smlouvu o půjčce v situaci pro něj obtížné. Nelze totiž přehlédnout, že dlužník uzavírá smlouvu o půjčce a dohodu o úrocích z půjčené částky často právě z důvodu své tíživé finanční situace. Neodpovídá obecně uznávaným pravidlům chování a vzájemným vztahům mezi lidmi a mravním principům společenského řádu, aby dlužník v takové situaci poskytoval (musel poskytovat) věřiteli nepřiměřené nebo dokonce lichvářské úroky. Dovolací soud proto dospěl k závěru, že nepřiměřenou a tedy odporující dobrým mravům je zpravidla taková výše úroků sjednaná ve smyslu § 658 odst. 1 o.z., která podstatně přesahuje úrokovou míru v době jejich sjednání obvyklou, stanovenou zejména s přihlédnutím k nejvyšším úrokovým sazbám uplatňovaným bankami při poskytování úvěrů nebo půjček. Vzhledem k tomu, že dohodnutá výše úroků 60 % ročně podstatně (téměř čtyřnásobně) přesahovala horní hranici obvyklé úrokové míry zjištěné soudy (úroková míra u úvěrů poskytovaných bankami činila v době uzavření smluv o půjčce 9-15,5 % ročně), je dle názoru dovolacího soudu za tohoto stavu věci odůvodněn právní názor, že šlo o ujednání, které je v rozporu s dobrými mravy, a tedy ve smyslu § 39 o.z. neplatné. Dovolací soud dále citoval ustanovení § 41 o.z., podle kterého vztahuje-li se důvod neplatnosti jen na část právního úkonu, je neplatnou jen tato část, pokud z povahy právního úkonu nebo z jeho obsahu anebo z okolností, za nichž k němu došlo, nevyplývá, že tuto část nelze oddělit od ostatního obsahu. Dovolací soud dále konstatoval, že je-li neplatné ujednání o výši úroků obsažené ve smlouvě o půjčce, z povahy právního úkonu ani z jeho obsahu nevyplývá, že by tuto část nebylo možné oddělit od ostatního obsahu smlouvy. Ovšem smlouva o půjčce je neplatná pouze v ujednání o výši úroků jen tehdy, jestliže oddělení této části od ostatního obsahu smlouvy nebrání ani okolnosti, za nichž ke smlouvě došlo. Soudy vedeny nesprávným právním názorem o platnosti ujednání o úrocích se však věci z tohoto pohledu nezabývaly.

V dalším průběhu řízení byl soud prvního stupně dle § 243d odst. 1 o.s.ř. ve spojení s § 226 o.s.ř. vázán právními názory dovolacího soudu vyslovenými v jeho zrušujícím rozhodnutí, které se týkaly zejména dvou pro rozhodnutí soudu rozhodujících okolností. První z nich byl naprosto jednoznačný právní závěr dovolacího soudu o tom, že (za skutkového stavu zjištěného v předchozím průběhu řízení) ujednání o úrocích v obou dvou smlouvách o půjčce je v rozporu s dobrými mravy, tedy ve smyslu § 39 o.z. neplatné. Tímto právním názorem dovolacího soudu je soud prvního stupně vázán i v dalším řízení, pokud nedojde ke změně skutkového stavu věci. Dovolací soud přitom svůj právní závěr o rozporu ujednání o úrocích s dobrými mravy založil na hypotéze, že v rozporu s dobrými mravy je taková výše úroků, která podstatně přesahuje úrokovou míru v době jejího sjednání obvyklou „stanovenou zejména s přihlédnutím k nejvyšším úrokovým sazbám uplatňovaným bankami při poskytování úvěrů nebo půjček“. Z uvedeného vymezení hypotézy právní normy vyplývá, že pro posouzení souladu výše úroků s dobrými mravy je rozhodující výše úroků z úvěru či

půjček poskytovaných bankami. Přestože dovolací soud v této souvislosti používá výraz „zejména“, znamená to, že úroky z úvěrů nebo půjček poskytovaných bankami jsou pro posouzení přiměřenosti výše úroků u půjček poskytnutých v této věci určující. Z tohoto důvodu proto soud podle § 120 odst. 1 o.s.ř. zamítl návrh žalovaného na provedení důkazu znaleckým posudkem k posouzení přiměřenosti výše smluvených úroků u posuzovaných smluv o půjčce ve vztahu k úroku z půjček poskytovaných nebankovními institucemi (neboť rozhodující jsou úroky poskytované bankami). Pokud pak jde o listiny předložené žalovaným a představované internetovými stránkami různých firem a společností zabývajících se poskytováním peněžních prostředků za úplatu, potom kromě toho, že se jedná o neoficiální zdroj informací (navíc nelze většinou z jejich obsahu určit dobu, ke které se vztahují), potom tyto listiny nemohly přivodit změnu skutkového stavu věci již proto, že rovněž u těchto subjektů by bylo nutné posuzovat přiměřenost výše úroků z poskytnutých peněžních částek ve vztahu k úrokům poskytovaným z úvěrů či půjček bankami. To znamená, že pokud by tyto nebankovní subjekty poskytovaly peněžní prostředky za úrokových podmínek obdobných posuzovaným smlouvám o půjčkách uzavřených mezi účastníky popř. ještě za vyšších úrokových sazeb (jak uváděl žalovaný), neznamená to, že by i tyto nebankovní subjekty (při hypotéze vymezené rozhodnutím dovolacího soudu) nemohly poskytovat peněžní prostředky s úroky podstatně přesahujícími úrokovou míru v době jejich sjednání obvyklou, tedy s úroky v rozporu s dobrými mravy. Z tohoto pohledu soud nepovažoval za nutné doplnit dokazování o oficiální zprávy subjektů uvedených v těchto internetových stránkách o výši úroků z poskytovaných peněžních částek v době uzavření posuzovaných smluv o půjčce. Lze tedy uzavřít, že na vázanosti soudu prvního stupně právním názorem soudu dovolacího o rozporu ujednání o úrocích ve smlouvách o půjčce s dobrými mravy a tedy o neplatnosti těchto ujednání dle § 39 o.z. další řízení, po zrušujícím rozhodnutí dovolacího soudu, nic nezměnilo.

Druhou okolností, kterou se soud prvního stupně musel s ohledem na odůvodnění rozhodnutí dovolacího soudu zabývat, byla otázka dopadu neplatnosti ujednání o úrocích na platnost celých smluv o půjčce. Z odůvodnění rozhodnutí dovolacího soudu je zřejmé, že ve smyslu § 41 o.z. neplatnost celých smluv o půjčce nevyplývá z povahy právních úkonů ani z jejich obsahu, ale nastala by pouze tehdy, pokud z okolností, za nichž k uzavření smluv o půjčce došlo, nevyplývá, že neplatné ujednání o úrocích nelze oddělit od ostatního obsahu smlouvy o půjčce. K tomu, aby soud mohl učinit skutkové závěry k posouzení této otázky, byly provedeny doplňující výsledky obou účastníků. Byť mezi účastníky byl rozpor o tom, kdo výši úroku 5 % měsíčně navrhl (žalobce označil žalovaného, žalovaný naopak žalobce), potom z výpovědi žalovaného jednoznačně vyplynulo, že za nižší úroky, než jaké byly sjednány ve smlouvě, by peníze žalobci nepůjčil, že od půjčky si sliboval vrácení vyšší částky vyjádřené procenty a že by si jinak peníze dovedl zhodnotit sám jiným způsobem. Dále žalovaný uvedl, že od samého počátku se mluvilo o úrocích ve výši 5 % měsíčně. Žalobce pak ve své výpovědi uvedl, že peníze mu měl žalovaný půjčit pouze pod podmínkou, že on mu bude platit úrok 5 % měsíčně. Rovněž potvrdil, že v podstatě o jiné výši úroků nemluvili. Oba dva účastníci pak shodně uvedli, že při druhé smlouvě o půjčce (shora uvedené skutečnosti se týkají první smlouvy o půjčce) se dohodli na shodných úrokových podmínkách, jako byly původně.

Soud tedy mohl uzavřít, že ujednání o výši úroků 5 % měsíčně bylo z pohledu obou smluvních stran při obou smlouvách o půjčce rozhodující pro to, aby žalovaný žalobci peněžní prostředky půjčil a aby tedy vůbec došlo k uzavření smluv o půjčce. Dle názoru soudu tyto okolnosti, za nichž došlo k uzavření smluv o půjčce, znamenají, že nelze oddělit

neplatné ujednání o úrocích od ostatního obsahu obou smluv o půjčce. Z toho důvodu dle názoru soudu neplatnost ujednání o úrocích dle § 39 o.z. pro rozpor s dobrými mravy způsobuje neplatnost obou smluv o půjčce ze dne 4. 10. 1999 a ze dne 31. 1. 2000 jako jejich celku. Z těchto důvodů proto soud podané žalobě o určení neplatnosti uvedených smluv o půjčce, při nezměněném závěru o existenci naléhavého právního zájmu žalobce na vydání tohoto určujícího rozsudku ve smyslu § 80 písm. c) o.s.ř., vyhověl.

Dále pak zbývalo pouze posoudit dopad závěru o neplatnosti uvedených smluv o půjčce na existenci zástavního práva k nemovitostem žalobce, a to pozemku p.č. ■ a objektu bydlení čp. ■ dle smlouvy o zřízení zástavního práva ze dne 4. 10. 1999, podle které byl vklad práva zástavního vložen do katastru nemovitostí rozhodnutím Katastrálního úřadu v Táboře čj. V2 3879/99. Otázku platnosti zástavní smlouvy či vzniku zástavního práva je nutné posuzovat podle právní úpravy platné ke dni uzavření posuzované zástavní smlouvy ze dne 4. 10. 1999, tedy podle zákona č. 40/64, občanský zákoník, v tehdy platném znění. Podle § 151b odst. 1 o.z. v tehdy platném znění zástavní právo vzniká na základě písemné smlouvy, schválení dědické dohody nebo ze zákona. Podle § 151b odst. 2 o.z. v tehdy platném znění zástavní právo vzniká, jde-li o nemovitost, vkladem do katastru nemovitostí. Podle § 151b odst. 4 o.z. v tehdy platném znění ve smlouvě o zřízení zástavního práva se musí určit předmět zástavního práva (zástava) a pohledávka, kterou zabezpečuje. Z citovaných ustanovení mimo jiné vyplývá, že smlouva o zřízení zástavního práva musí být uzavřena písemně (jinak je neplatná dle § 40 odst. 1 o.z.). Ke vzniku zástavní smlouvy je třeba, aby její účastníci v ní určili (jako její tzv. podstatné náležitosti) předmět zástavního práva (zástavu) a pohledávku, kterou zástavní právo zajišťuje. Zákon přitom k platnosti zástavní smlouvy nevyžaduje, aby v ní určená pohledávka, kterou má zástavní právo zajišťovat, skutečně existovala. Platná je proto zástavní smlouva i tehdy, jestliže zajišťovaná pohledávka nikdy nevznikla. Zástavní právo je však právem akcesorickým. Vyplývá z toho, že zástavní právo platně vznikne na základě platné zástavní smlouvy, jen jestliže platně vznikla také pohledávka, k jejímuž zajištění má sloužit. Jestliže pohledávka, pro kterou bylo zástavní právo zřízeno, ve skutečnosti platně nevznikla (např. proto, že nedošlo k uzavření smlouvy, podle které měla pohledávka vzniknout, že je taková smlouva neplatná apod.), není tu zástavní právo, i kdyby samotná zástavní smlouva byla bezvadná. Neexistuje-li tedy pohledávka, která má být zajištěna zástavním právem, není to důvod neplatnosti zástavní smlouvy. Tato okolnost má za následek, že podle zástavní smlouvy – ačkoliv jde o platný právní úkon a i když, jde-li o nemovitost, bylo podle ní vloženo zástavní právo do katastru nemovitostí – zástavní právo nevznikne (srovnej shodně rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 957/2001 ze dne 4. 4. 2002 uveřejněné v časopise Soudní judikatura č. 5/2002).

Dle smlouvy o zřízení zástavního práva k nemovitostem ze dne 4. 10. 1999 byla zajišťovaná pohledávka vymezena jako pohledávka žalovaného jakožto zástavního věřitele vůči žalobci jakožto zástavci ve výši 300.000,-- Kč s příslušenstvím dle smlouvy o půjčce ze dne 4. 10. 1999. Pakliže tato smlouva byla shledána soudem absolutně neplatnou (což znamená neplatnost od samého počátku), potom žádná takováto pohledávka žalovaného vůči žalobci z titulu vrácení půjčky dle smlouvy o půjčce ze dne 4. 10. 1999 neexistuje. Přestože z důvodu neplatnosti uvedené smlouvy o půjčce zde vzniklá nová pohledávka žalovaného vůči žalobci z titulu vydání bezdůvodného obohacení (§ 457 o.z.), jedná se o jinou pohledávku, než jaká byla vymezena ve smlouvě o zřízení zástavního práva jakožto pohledávka zajišťovaná. Na tuto jinou pohledávku z titulu vydání bezdůvodného obohacení se

proto smlouva o zřízení zástavního práva ze dne 4. 10. 1999 vztahovat nemůže. Proto tedy, ač smlouva o zřízení zástavního práva k nemovitostem ze dne 4. 10. 1999 je smlouvou platnou obsahující veškeré podstatné náležitosti takové smlouvy, zástavní právo dle této smlouvy nevzniklo. Při existenci naléhavého právního zájmu žalobce ve smyslu § 80 písm. c) o.s.ř., proto soud vyhověl podané žalobě rovněž v její poslední části a určil, že žalovaný nemá zástavní právo k nemovitostem žalobce dle citované zástavní smlouvy ze dne 4. 10. 1999.

Žalobce byl v dané věci zcela úspěšný a dle § 142 odst. 1 o.s.ř. mu přísluší právo na náhradu účelně vynaložených nákladů řízení. Jelikož však účastníci předmětné smlouvy o půjčce i smlouvu zástavní uzavírali svobodně a za situace, kdy žalobce potřeboval získat finanční prostředky, lze dovodit, že se také oba účastníci rovnou měrou podíleli na neplatnosti uvedených smluv o půjčce, což způsobilo i neexistenci zástavního práva. Z hlediska práva žalobce na náhradu nákladů řízení proto soud k těmto okolnostem přihlédl jako k důvodům zvláštního zřetele hodným, pro které žalobci právo na náhradu nákladů řízení dle § 150 o.s.ř. odepřel (se shodnou argumentací bylo o náhradě nákladů řízení rozhodnuto mezi týmiž účastníky v řízení o určení neplatnosti kupní smlouvy vedeném u Okresního soudu v Táboře pod sp. zn. 3 C 104/2002, a to v rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 14. 3. 2002, čj. 15 Co 100/2002-47).

P o u č e n í: Proti tomuto rozsudku lze podat odvolání do 15-ti dnů ode dne doručení jeho písemného vyhotovení prostřednictvím soudu podepsaného. O včas podaném odvolání by rozhodoval Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře.

V Táboře dne 5. 4. 2005

Mgr. Pavel Příbyl
předseda senátu

